

Kaksi kuuta kerjäläisistä kesään

■ LEENA ERÄSAARI

Kerjääminen eilen ja tänään.
Toimittaneet Virpi Mäkinen ja
Anne Birgitta Pessi, Vastapaino,
2009.

Vanhassa maalaisyhteiskunnassa ihmiset kuvasivat vuodenaikojen vaihtelua lintuja tarkkailemalla ”kuu kiurusta kesään, puoli kuuta peipposesta”. Urbanissa EU-kulttuurissa loru muuttuu muotoon ”kaksi kuuta kerjäläisistä kesään”. Teosta voikin onnitella nopeasta reagoinnista polttavaan ja koko ajan ajankohtaisemmaksi muuttuvaan aiheeseen. Julkisuus, media ja politiikan foorumit ovat sakan Romanian kerjäläisiä koskevaa pelottelua ja toinen toistaan ne-

rokkaimpia ratkaisuyrityksiä. Monet ovat vaatimassa kerjäämisen kieltämistä lakien tai kaupunkien järjestyssääntöjen avulla. On myös ehdotettu, että ihmiset lakkaisivat antamasta kerjäläisille rahaa, jotta he siirtyisivät ongelmaksi muualle.

Kirjan toimittajat ovat tehneet kulttuuriteon tarjotessaan useita näkökulmia kerjäämiseen. Heidän taustansa on teologisessa tiedekunnassa, mutta kirjoittajat edustavat monia tieteenaloja. Mäkisen ja Pessin artikkeleissa pohditaan auttamisen ja uskon tai altruismin välisiä suhteita. Mäkinen on erikoistunut keskiaikaisiin, lähinnä kirkollisiin käsityksiin köyhistä ja kerjäläisistä, Pessi puolestaan on perehtynyt nykysuomalaisten auttamista koskeviin näkemyksiin. Molemmat toimittajat ovat tuoteliaita, mutta erityisesti Pessi (entinen Young) on kirjoittanut runsaasti erilaisista sosiaalipoliittisista aiheista. Viime vuosina on vaikuttanut siltä, että juuri teologit ovat ottaneet aloitteen monissa sosiaalisissa tai sosiaalipoliittisissa kysymyksissä. He ovat olleet myös näkyvästi esillä romanikerjäläisten asemaa koskeissa pohdintoissa, muun muassa Helsingin kaupunki pyysi Diakonissalaitosta *Rom pro drom* -projektiin valaisemaan kerjäläisongelmaa.

Teoksessa muistutetaan, että esillä olevat ajatukset rajoittaa ”köyhyyden näkymistä ja kuulumista” ovat olleet vanhastaan käytäntönä. Historiantutkija Susan Kuivalaisen, sosiaalipoliittisin aiheisiin erikoistuneen Panu Pulman ja oikeushistorian lehtori Heikki Pihlajamäen artikkelit saivat allekirjoittaneen muistamaan sen, että kerjääminen ei ole Suomessakaan ollut piilossa kovin kauan. Kerjääminen

oli kielletty irtolaislain perusteella vuoteen 1987 saakka. Väitteet, että suomalaisten kolkko käytös kerjäläisiä kohtaan johtuisi totuttomuudesta, osoittavatkin lähinnä historian tuntemattomuutta.

Kokoelman nopea kokoaminen on sen heikkouksien taustalla. Monipuolisesta kokoelmasta jäi esimerkiksi puuttumaan konkreettinen Suomen romanien lähihistoria. Sellaisen ovat kirjoittaneet Riikka Tanner ja Tuula Lind (*Käheä-ääninen tyttö*, Tammi 2009). Heidän mukaansa Suomen mustalaisien tilanne muistutti maailmansotien jälkeen nykyisin Eurooppaa kiertävien romanien tilannetta.

Erityisesti apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalainen käsittelee romanikerjäläisten tilannetta oikeudettomuutena tai paperittomuutena. Puumalaisen artikkeli korostaa, että ongelma on rakenteellinen, lähtömaan mahdoton tilanne sekä Euroopan unionin ”vapaa liikkuvuus”. Kun EU:ssa tähdätään lakiteitse työvoiman vapaaseen liikkuvuuteen, ei kenellekään ole tullut mieleen, että liikkumista voisi motivoida työnannon lisäksi myös etninen syrjintä. Vaikka romanikerjäläisillä pitäisi EU-kansalaisina olla liikkumisen ja työnannon oikeus unionin alueella, toteutuvat oikeudet vain, jos heidän kotimaansa antaa heille kansalaisuutta osoittavan dokumentin. Näin ei läheskään aina ilmeisesti tapahdu. Kansalaisuutta tai kotipaikkaa osoittavat dokumentit puuttuivat myös niiltä suomalaisilta romaneilta, jotka tulivat evakkoina rajan taakse jääneestä Karjalasta. Romanien tilannetta alettiin Suomessa ratkoa rakenteellisesti vasta 1960- tai 1970-luvulla. Tannerin ja Lindin teoksessa nykyisin pape-

rittomiksi nimitettäviä ihmisiä kutsutaan runollisesti ”lunnunkirjoilla” kulkeviksi.

Puumalaisen lisäksi kansantaloustieteilijä ja naistutkija Anne Mikkolan artikkeli ottaa esille teemoja, jotka olivat itselleni uusia. Mikkola vertaa romanien tilannetta kehitysmaiden tilanteeseen ja pohtii köyhyyden kehää. Yksi kehään vaikuttava tekijä ovat suuret lapsimäärät, jotka vanhassa maailmassa toivat leivän perheen ja suvun pöytään, mutta uudessa syventävät köyhyyttä. Erona kehitysmaiden köyhyyteen on se, että romanien puute esiintyy suhteellisen vaurauden keskellä. Yhteistä romaneille ja kehitysmaalle on, että köyhyys on syvää ja koskettaa suuria ihmisryhmiä. Niinpä myös toimenpiteiden, joilla kurjuudesta kavutaan pois, tulisi kohdistua moniin asioihin samaan aikaan. Tilanne ei myöskään parane pienillä resursseilla, monilla koordinoimattomilla projekteilla, joita esimerkiksi entisten sosialistimaiden romaniväestöihin on kohdistettu.

Mikkola ottaa myös puheeksi sen, että romaneihin kohdistuu kahdenlaista diskriminaatiota, ulkoista ja sisäistä. Ulkoinen diskriminaatio on etnisyyteen perustuvaa syrjintää, myös rasismia. Sisäisellä diskriminaatiolla Mikkola kuvaa romanien keskuudessa vallitsevaa sukupuolijärjestystä. On erityisen arvokasta, että Mikkola uskaltaa ottaa puheeksi sisäisen syrjinnän, sen että romaninaiset (ja lapset) joutuvat valtaväestön lisäksi omien miestensä taholta rakenteellisen diskriminaation, joskus väkivallankin kohteeksi. Mikkola on kirjoittajista ainoa, joka tarjoaa ratkaisuksi suomalaisia innovaatiota romanien aseman parantami-

seksi. Tämä innovaatio on Mustalaisiasiain neuvottelukunta, joka oli tärkeässä roolissa Suomen romanien tilannetta ratkottaessa. Neuvottelukunnan toiminnan onnistumisessa oli tärkeää, että siinä oli vahva romanien edustus. Tätä yhdessä suunnittelun periaatetta olisi syytä nykyisinkin kunnioittaa, kun suunnitellaan monikulttuurista Suomea.

Kirjoittaja on sosiaalityön professori Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella.